

adatközlés nyilvánvalósága ellenére sem egy száraz szöveg, sőt annyira olvasmányos, hogy semmiképp sem ajánlatos éhgyomorral belekezdeni.

Hiánypótló műről beszélhetünk, hiszen a táplálkozáskultúra kutatása meglehetősen hiányos, főként a Kárpátoktól keletre. Pedig meglehetősen sajátos konyhát, a közép-európaiktól eltérő jellegzetességeket találhatunk itt. Moldva kapcsán Nyisztor Tinka egyrészt regionális sajátosságokról, másrészt korábban Európában is elterjedt megoldásokról beszél, amelyek azonban a kontinens nagy részén már eltűntek. Így például erre a területre jellemző a középkori kettős étkezési rend, amely csak nyáron, nehéz munkák esetén egészül ki egy harmadikkal, valamint a savanyú ízirány dominanciája. A szerző jelen állapotok leírását tartja feladatának, illetve még azt a múltat igyekszik megragadni, ameddig adatközlői emlékezete visszanyúl. Ezek alapján az 1960–1970-es éveket látja választóvonalnak az étkezés szempontjából. Ezek a változások természetesen a mai napig feszültséget generálnak, főként a generációk közt. Példa erre, amikor a nagymama bízta lányát, hogy rágja elő az ételt a kisgyerekeknek, azonban a fiatalasszony már nem kapható erre, vagy Nyisztor Ilona anyja és sógora közti feszültség az étkezések rendje miatt.

A szerző módszerül a részt vevő megfigyelést választotta, amely – sajátos helyzetéből adódóan

– részt vevőbb volt, mint általában az ilyen kutatások, hiszen rokonai elvárták a segítséget például a lakodalom előtti készülődésben, jobban felborította volna az események rendjét, ha csak csendes megfigyelőként vett volna részt. Nyisztor Tinka *sűrű leírással* próbálta megragadni a változásokat, illetve a hagyományokhoz való ragaszkodást, így különböző, de természetesen egymást kiegészítő esetleírásokból állította össze a kötetét. A *Hétköznapok* fejezetben egy külsőreccsini család mindennapjaiba nyerhetünk betekintést, olvashatunk a pusztinai napszamosok étkezteséről, ételhordásról, valamint egy frumószai búcsús ebédéről. Az ünnepi étkezés három téma köré csoportosul: keresztelő, lakodalom és tor. A kötet végén összefoglaló táblázatok segítik a *sűrű leírásból* származó adatok összegzését, illetve itt kap helyet egy pusztinai főzőné fűzetének forrásközlése magyar fordítással együtt, úgyhogy aki kedvet kapott, ki is próbálhatja az olvasott ételeket. Bár erre a célra alkalmasabb Nyisztor Tinkának Pákozdi Judittal közösen kiadott könyve (*Csángó galuska. Moldvai magyar étkezési hagyományok és receptek*. Budapest 2010), amely tulajdonképpen egy szakácskönyv, rövid bevezetővel Moldváról s az ottani étkezési szokásokról.

Szijártó Éva

Baranyában gyűjtött moldvai csángó népdalok

Faragó Laura: Szép illatja száll a víg szívemre. A Baranyában élő moldvai magyarok hit- és dallamvilágáról. Magyar Napló Kiadó, Bp. 2014. 100 old. (CD melléklettel)

A Magyar Televízió 1970. évi Röppülj, páva! vetélkedőjének nagydíjasa, az azóta szép karriert befutó Faragó Laura akkoriban elsősorban a moldvai csángók énekeiből merítette a műsorában előadott dalokat. Mégpedig rendhagyó módon, hangszeres kíséret nélkül, amit akkoriban nem volt könnyű megvalósítani a televízióban uralgó szemlélet ellenében. De a fő szervező, Vass Lajos karnagy azóta is utolérhetetlen ízlésvilága,

valamint a páratlan színvonalú zsűri – többek között Török Erzszi, Kodály Zoltánné, Sárosi Bálint – hozzásegítette az énekest ennek az autentikus előadasmódnak a szépséges megvalósításához.

Faragó Laura akkor a szegedi tanítóképző intézet diákjaként kezdett érdeklődni a moldvai csángók népzeneje iránt. Baranyai útjára nem kisebb személyiség, mint Domokos Pál Péter kísérte el, s ő vezette be a második világháború során Baranyába

érkezett csángók szellemi világába, kultúrájába. Nála alkalmasabb embert nem is találhatott volna a Röpülj, páva! vetélkedő nyertese. A 44 esztendő múltán megjelent könyvben az akkori tapasztalatait, gyűjtéseit bemutató emlékek felelevenítik az akkor még csak 25 esztendeje hazatelepült moldvai csángók „azon melegében” megszólaltatott és magnószalagra vett énekes kultúráját. Mintha befőttesüvegben őrizte volna a most felbontott és eredeti zamatukkal közkinccsé kínált dallamokat.

Domokos Pál Péterrel együtt felkeresték azokat a csángó énekeseket, akik azóta a Népművészet Mesterei, a csángó népzene klasszikusai lettek. Az elevenen élő emlékekből megtudjuk, hogyan fogadta be a népdalgyűjtő Domokos Pál Pétert és munkatársát a lézpedi búcsú forgatagában Simon Ferenc Józsefné és családja, hogy aztán életre szóló barátság szülessen ebből a véletlen – vagy talán éppen a gondviselés rendezte – alkalmi ismeretségből. Hasznos felismerések sorozata következett a találkozásból, ahol Domokos Pál Péter tudományos felkészültsége, valamint a lézpedi Ilona néni, a klézsei Demse Dávidné, a diószéni Benke Péterné istenadta képessége talált egymásra, hogy másfél emberöltő múltán Faragó Laura fölmutathassa népi kultúránknak ezeket a ragyogó gyöngyszemeit. Jólesik fellapozni a kottamellékleteket is tartalmazó dalokat, balladákat, keserveseket, mulatónótákat, amik azóta, hogy az első Röpülj, páva! népdalvetélkedőt sikerre vitték, az egész Kárpát-medencében megismertették azt a kulturális kincset, amit az írástudatlan, de nagy műveltségű csángó bábák – öregasszonyok – őriztek meg minden szépet szerető magyar ember számára. Huszonöt népdalt és balladát tartalmaz a válogatás, a csángó népdalok termésének színe-javából. Nem mondom, hogy a legszebbeket, mert ezek közül mindegyik „legszebb”, de a legtöbbjének megpillantása nyomán bennem is megszólalt a klézsei Rózsi néni és Gyuri bácsi, a lézpedi Ilona néni jól ismert, sokat hallgatott hangja.

A népdalok mellett megismerkedhetünk Laura könyvéből a csángók hiedelemvilágának néhány elemével: mit kell tudni a sárkányról, a

jéggyőzőkről, a lüdercekről, a vízvetésről és a tisztátalan helyekről. Belekerült továbbá néhány apokrif imádság is azok közül, amik a mai napig őrzik a moldvai katolikus templomokból kiüldözött középkori magyar nyelvünket. Nagyon fontos, amit a népdalok előadásának módjáról, az éneklés stílusáról ír Faragó Laura, hiszen ezekről sem a kottás füzetek, sem a hangzóanyagok nem adtak pontos felvilágosítást, csak a hagyományörző nótafákkal való személyes találkozás nyújthat átvehető tapasztalatot. Nehéz is az ilyesmit szövegbe foglalni, hiszen a Péter bácsi segítségével felkeresett csángó énekesek 1970-ben, huszonöt esztendővel hazatelepedésük után a legrégebb stílust élték, amin még alig vagy egyáltalában nem rontottak a rádióban, televízióban hallott „nótázó” énekesek. A szerző jó érzékkel ismeri fel és fogalmazza meg ennek az előadói stílusnak a lényegét, amit nem lehet a mások által készített hangfelvételekből elsajátítani: „Egyenes derékkel ülnek énekléskor, szemük a távolba réved, s lejártszódik előttük minden egyes történet. Hisznek a dalok és a balladák szövegeiben. A népdalt nem árunak tekintik. Nem kellekik, nem toldják meg egyetlenegy fölösleges gesztussal sem. Éneklés közben eggyé válnak a népdallal.” Ahogyan Bartók Béla írta a csángó énekesekkel való találkozása után előadói stílusukról, jellemző rá „a szentimentalizmusnak, az érzelmek túlradásának teljes hiánya”.

Szóvá kell tennünk hiányérzetünk néhány elemét is. Nyilván technikai okai lehettek, mégis hiányoljuk, hogy a könyvhöz mellékelte hanghordozóra nem kerültek rá azt eredeti, 1970-ben gyűjtött dallamok. Így a Laura sajátos és rendkívül vonzó előadásában megismert balladák és keservesek stílusát nem tudjuk összevetni az autentikus hangzóanyaggal. Másik észrevételünk arra vonatkozik, hogy a könyvet illusztráló s a Néprajzi Múzeum gyűjteményéből való, Székelyföldről származó kerámiaképek és motívumok nincsenek összhangban a csángó zenei anyaggal, ezért nem sikerült megragadni a lehetőséget, hogy a moldvai dallamokat a rendkívül értékes, a moldvai Gorzafalváról származó, archaikus motívumvilágú cserépedények

képei díszítsék. Ezek az észrevételek azonban semmit sem vonnak le a Magyar Napló által közzétett kiadvány értékéből.

Faragó Laura hiteles képet rajzolt a hetven esztendeje Baranya megyében fölkeresett csángó énekesek hit- és dallamvilágáról. A kép érvényesüléséhez nagymértékben hozzájárul az ugyancsak általa választott szöveggörnyezet. A könyv utolsó lapjain Domokos Pál Péter lánya, az ugyancsak népzenevel foglalkozó Domokos Mária vázolja, hogy mit jelentett édesapja számára a moldvai csángó magyarok sorsának és kultúrájának megismerése. A Bevezetőben pedig ezt írja a költő Juhász Ferenc: „külön szép ebben az áldott könyvben, hogy gyűjtője egyre mélyebbre ás anyanyelvünkben, mint a kútásó a gyökeres, agyagos

földcsőben, hogy végül a mélyben a hideg üresség alján a víz-eret megtalálja, az élető szent anyagot, életünk megváltó, föld-szülte könnyeit.”

Faragó Laura új könyvét átlapozva, a szerző szándéka szerint fölismerhetjük, átérezhetjük a csángók által őrzött magyar népzenei anyag értékét és megtartó erejét. Hozzásegít bennünket, hogy megismerjük és megőrizzük hagyományos kultúránknak ezt a szeletét. S ha valakiknek, hát a szegény csángóknak igen nagy szükségük van ezekre a szellemi erőkre, hiszen tudjuk, hogy amiképpen egy közösség őrizi hagyományos gyökereit, azonképpen őrzik ezek a gyökerek az ártó erőknél kiszolgáltatott közösséget.

Halász Péter

Az elbeszélésbe ágyazott néprajz

Iancu Laura: Szeretföld.

Magyar Napló, Bp. 2011. 162 old.

Moldva egyik, Szeret folyótól keletre eső csángó településén, a Gajcsána (Găiceana) községhez tartozó Magyarfaluban (ma: Arini, korábban: Unguri) született Iancu Laura író-költő és néprajzkutató. Legfontosabb néprajzi munkái: *Johófiú Jankó. Magyarfalusi csángó népmesék és más beszédek*. Somogyhegyi Kft, Velence 2002; *Az aranyréce. Mesék Moldvából*. Hagományok Háza, Bp. 2005; *Magyarfalusi emlékek*. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Bp. 2005; *Jeles napok, ünnepi szokások a moldvai Magyarfaluban*. Lucidus Kiadó, Bp. 2011). Szülőfaluja vallási néprajzáról írt, a Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékén megvédett doktori dolgozata nemrég jelent meg: *Vallás Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat*. L'Harmattan, Bp. 2013.

Iancu Laurának újabban két könyve is napvilágot látott az irodalmi próza műfajában. A hálás és hűséges tanítványként Borbáth Erzsébethez írt leveleinek szerkesztett gyűjteménye (*Élet(fogytiglan)*. Univ Kiadó, Szeged 2009) már három esztendővel ezelőtt jelezte, hogy ebben a műfajban is van

mondanivalója. Bizonyítja ezt újabb prózakötete, a rá jellemző szerénységgel „elbeszélésnek” nevezett *Szeretföld*, amelyet azonban inkább tekinthetünk néprajzi és szociográfiai ihletű kisregénynek. Hiszen szerzője ezzel a Domokos Pál Péter emlékének ajánlott munkájával arra az útra lépett, amelyen a 20. századi magyar szépirodalom legjobbjai jártak, azok, akik egy-egy magyar néprajzi tájról írva teremtették meg saját írói világukat. Ahogy Tamási Áron a Székelyföld, Kós Károly Kalotaszeg, Kodolányi János az Ormánság népét emelte a magyar irodalomba, úgy mutatja be Iancu Laura a Szeret menti csángó népet minden kulturális és emberi értékével, minden elesettségével, nyomorúságával.

Kisregénye időpontjával a szerző azt a történelmi pillanatot vagy inkább korszakot választotta, amikor véget ért a II. világháború, és az emberiség – valahol Európában tapogatózva – próbált valamiképpen magára találni. Mintha Ady verssorai szolgáltatnák a könyv cselekményének kegyetlen „háttérzenéjét”: „Uram, háborúból jövök én,